

Karol Potrzobowski

Przegląd nadesłanych opracowań

Palestra 27/8(308), 84-86

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Adwokat Henryk Świątkowski współpracował z pismem „Barykada Wolności”, redagowanym przez Aleksandra Zarubę.

Adwokat Tadeusz Wyrzykowski (ps. „Arkadiusz”), komendant BCh na okręg warszawski, współredagował „Nowy Świat”.

Znany literat i adwokat J. Lesman (ps. Jan Brzechwa) współpracował łącznie z Zofią Kossak-Szatkowską i Jerzym Braunem z „Barykadą Powiśla”, redagowaną przez red. S. Wąsowicza.

Adw. Bohdan Suligowski tak pisze w swoim życiorysie: „Powstanie przeżyłem w swym mieszkaniu przy ul. Sniadeckich 2, stanowiącym od sierpnia wysuniętą polską pozycję. Przez cały czas byłem czynny, głównie biorąc udział w czynnościach Stronnictwa Pracy. W drugiej części tego okresu regularnie dopomagałem w redagowaniu i wydawaniu «Kuriera Stołecznego». Przy pracy dla «Kuriera» zostałem ranny”.

Delegatura Rządu Warszawa-Południe wydawała dziennik obwieszczeń. W Dzienniku tym ukazywały się artykuły wstępne pióra adw. Edwarda Quiriniego.

W okresie powstania ukazały się także dwa numery Dziennika Ustaw, o których pisał w „Palestrze” (1980 nr 8/9) kol. Karol Potrzebowski w artykule pt. „Przepisy o adwokaturze z dnia 1.VIII.1944 r”. Dziennik Ustaw wydawany był pod redakcją adw. Feliksa Zadrowskiego.

Nie sądzę, bym wyczerpał temat udziału adwokatury w prasie konspiracyjnej i powstańczej. W każdym razie stwierdzić trzeba, że udział ten był znaczny. Obok walki zbrojnej adwokatów w okresie ostatniej wojny na różnych polach walki na Wschodzie i na Zachodzie, a przede wszystkim w organizacjach zbrojnych w kraju, konspiracyjna prasa polska odegrała wielką rolę w formowaniu właściwych postaw i świadomości narodowej, a w prasie tej adwokaci brali poważny udział.

KAROL POTRZOBOWSKI

Przegląd nadesłanych opracowań

Temat ten jest bardzo obszerny. Obejmuje podziemną administrację cywilną w kraju, konspiracyjne sądownictwo, działalność społeczną, reprezentację Państwa Polskiego za granicą oraz działalność polityczną, konspiracyjne szkolnictwo i konspiracyjną prasę.

Nadesłano 16 opracowań. Ich treść nie wyczerpuje wszystkich podtematów, ale są wartościowymi przyczynkami do historii adwokatury owych czasów.

Pięć opracowań (E. Muszalskiego, J. J. Nikischa, W. Barciszewskiej, M. Kołakowskiego, K. Pędowskiego) jest opublikowanych w niniejszym dziale, nie będę więc ich referował.

Przedmiotem opracowania dra Romana Łyczynka „Adwokaci w Zarządzie Miejskim i Komisariacie Cywilnym przy Dowództwie Obrony Warszawy” jest działalność grupy adwokatów. Są to: Stanisław Jeziński, Mieczysław Orlański, Stanisław Peszyński, Władysław Marek Raczkowski, Mieczysław Biłowicki, Czesław Jankowski, Adam Dobrowolski, Leon Nowodworski, Zofia Szulcowa, Jan Czerwiakowski i Marian Bórzęcki w bardzo krótkim, ale ważnym okresie wydarzeń i tworzenia form dalszej działalności niepodległościowej.

Zyciorys adw. Adama Bienia zawiera jego działalność zarówno w czasie

okupacji jak i powstania. Podczas powstania i po jego upadku wchodził w skład Krajowej Rady Ministrów, która jako ekspozytura Rządu Polskiego była najwyższym organem polskiej władzy cywilnej, działającym na ziemiach okupowanych.

W swojej notatce adw. Juliusz Braun wspomina o działalności organizacji podziemnej „Unia”, która do 1942 r. miała własne oddziały wojskowe. Po przekazaniu ich do AK skoncentrowała się na działalności programowej w szeregu pionów („Unia Pracy”, „Unia Kultury”, „Unia Kobiet”, „Unia Młodych”) oraz działalności wydawniczej — czasopisma „Naród”, „Kultura Jutra” i inne. Członkami „Unii” byli adwokaci: Zygmunt Chmielewski z Kielc, Konrad Sieniewicz (obecnie za granicą), Zygmunt Kopankiewicz i Władysław Siża-Nowicki.

Adwokat Witold Kaczyński omawia swoją pracę na stanowisku referenta sądowego w Kierownictwie Oporu Społecznego Delegatury Rządu na województwo łódzkie z siedzibą w Piotrkowie.

W „Urywkach wspomnień” adw. Maria Gajewiczowa omawia pomoc, jakiej udzieliło społeczeństwo radomskie początkowo jeńcom z tymczasowego zorganizowanego przez Niemców obozu (obrońców Warszawy i żołnierzy armii gen. Kleeberga), a następnie wysiedlonym z Poznańskiego i Pomorza. W akcji tej brali udział adwokaci Zdzisław Lindeman, Bronisław Hassenbein i autorka wspomnień.

Wspomina ona również o adwokatach, którzy wystarali się o zezwolenie na obronę przed sądem niemieckim. Byli to: Stanisław Berger, Zdzisław Lindeman, Józef Bramski, Edmund Masiak, Jan Filipiak i Maria Gajewiczowa. Píše przy tym: „Przekonana jestem, że pomoc ta była konieczna, a w bardzo wielu przypadkach skuteczna. Ponadto oskarżony nie był sam wobec obcego i wrogiego sędziego i prokuratora (..), a poza tym klienci szczerze rozmawiali z adwokatem Polakiem”.

Adwokat Tadeusz Piziewicz wspomina swoją pracę adwokata w Krakowie, gdzie chronił się wraz z rodziną po ucieczce z Bydgoszczy. Jedną ze spraw, którą prowadził w tym czasie, a o której píše również w obecnym opracowaniu, opisał już w artykule opublikowanym w „Palestrze” (1977, nr 12). Píše też o tym, że kilka razy przyjeżdżał do niego z Bydgoszczy adw. Nowak, który opowiadał mu o panujących tam stosunkach. Jesienią 1939 rozstrzelano adw. Golubę wraz z rodziną, a w lecie 1941 „ostatnich trzech adwokatów (...) Bolesława Maciejewskiego, Edwarda Rubensa i Wacława Świtalskiego w grupie 30 mężczyzn, głównie z polskiej inteligencji. Była to represja za spalenie się młyna w Lubiczu koło Torunia. Nie ustalono przyczyny pożaru ani rzeckomych jego sprawców. W Toruniu z tego powodu aresztowano około 100 osób”.

„O działalności adwokatów w instytucjach społecznych pomagających więźniom w latach okupacji” napisał obszernie sprawozdanie adw. Karol Pędowski. Opisał działalność Czerwonego Krzyża w Lublinie, który udzielił pomocy więźniom obozów koncentracyjnych na Lubelszczyźnie, a zwłaszcza na Majdanku. Przewodniczącym tej organizacji był adw. Ludwik Christians.

Adw. Pędowski píše też o działalności Stowarzyszenia „Patronat okupacyjny”, w którego zarządzie zasiadali adwokaci: Wanda Kamińska, Stefan Tur, Helena Wiewiórska i Karol Pędowski, a w Komisji Prawnej: Karol Pędowski, Bronisław Olszewski, Romana Dankowska, Tatiana Gołubowska, Stanisław Gruszyński (zginął w Oświęcimiu), Wanda Kamińska, Tadeusz Lewandowski, Jerzy Litterer, Stefan Niebudek (rozstrzelany w Oświęcimiu), Adam Nowiński (zginął w obozie

koncentracyjnym), Michał Orzęcki (zginął w Oświęcimiu), Maria Petz, Tadeusz Rek, Zofia Szulcowa (zginęła w Ravensbrück), Henryk Świątkowski, Jan Stanisław Szczerbiński, Jerzy Śliwowski, Józefa Stillerowa, Stefan Tur, Helena Wiewiórska, Bronisław Wertheim (zastrzelony na Pawiaku), Jadwiga Kocanova (rozstrzelana).

Bardzo interesujące wspomnienie o współpracy z organizacją inż. Antoniego Olszewskiego, b. ministra przemysłu i handlu w rządzie L. Skulskiego (1919—1920), nadesłał również adw. K. Pędowski. Brał on w niej udział — jako zresztą jedyny adwokat — w związku z powierzeniem mu przez mec. Leona Nowodworskiego opracowywania sprawozdań z terroru niemieckiego w Warszawie. Autor pisze: „Organizacja Antoniego Olszewskiego miała cechy wyróżniające spośród innych organizacji konspiracyjnych — można by powiedzieć, że była to konspiracja jawna. Wszystkie znane mi osoby (profesorowie Wasiutyński, Rybarski, Rafacz, Borowy) występowały pod własnymi nazwiskami, zaproszenia na zebrania przychodziły pocztą na odkrytych kartach. Być może działało się tak dlatego, że w organizacji tej brało udział wiele osób znanych, być może, że właśnie ta jawność była najlepszą konspiracją”.

Celem tej organizacji było możliwie dokładne opracowanie wszelkich form ucisku i represji okupanta. Specjalnie dobrane grupy zajmowały się zagadnieniami niszczenia dóbr kulturalnych, pamiątek narodowych, inne polityką żywnościową okupanta, warunkami sanitarnymi, możliwościami oświatowymi itp. Przekazywane materiały były dokładnie opracowywane i co kilka miesięcy sprawozdania były przesyłane do Londynu.

W swoim sprawozdaniu dotyczącym jego pracy i udziału w różnych akcjach w czasie okupacji i powstania adw. Antoni Pajdak wspomina o spotkaniach konspiracyjnych z adwokatami: Stopnickim, Świątkowskim, Mierzwą, Stypułkowskim i Korbońskim.

IV dział tematyczny. MATRYLOLOGIA ADWOKATURY

LUDWIK KOHUTEK

Walka i straty adwokatów polskiej Śląska Cieszyńskiego w okresie okupacji hitlerowskiej 1939—1945 (fragment)

Za każdą armią niemiecką wkraczającą w czasie II wojny światowej na teren Polski podążała jednocześnie tzw. *Einsatzgruppe*, tj. grupa operacyjna, której zadaniem było likwidowanie ludzi szkodliwych dla Niemców. Każda taka grupa składała się z czterech bojówek. Zadaniem jednej z nich było usuwanie ludności nie nadającej się do zgermanizowania, a przede wszystkim osób wymienionych w sławnej *Sonderfahndungsbuch-Polen*, która obejmowała dokładne dane dotyczące działaczy plebiscytowych, powstańców śląskich, pisarzy, sędziów, adwokatów, duchownych, Żydów, komunistów itp. Te właśnie bojówki przeprowadzały aresztowania i egzekucje uliczne. Przez taką bojówkę został zastrzelony na ulicy Bielska dr Józef Freyer.

Oprócz Freyera rozstrzelani zostali inni adwokaci Żydzi, jak na przykład